

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Melyik a főhadszíntér? — Az orosz-német háború — Angol-orosz tervek Európa sorsáról — Az angol-orosz viszony; Cripps szerepe — Az afrikai háború — Az egyiptomi kormányválság — A távolkeleti események és az indiai kérdés — A japán hadviselés

AMÁSODIK VILÁGHÁBORÚ kiszélesedése különféle értelmezésekre ad alkalmat. A vita a körül forog, melyik az igazi főhadszíntér? A hivatalos angol felfogás változatlanul azt tartja, hogy a főhadszíntér az orosz pusztaság, ahol most a német haderők ellentámadásokba átmenő elhárító harcokat vívnak a nyugatra visszatörekvő bolsevik haderőkkel. Az orosz offenzívának kétségtelenül kedvezett a téli időjárás. Figyelemreméltó, hogy a németek ott vívják legsikeresebb harcaikat a bolsevikiek ellen, ahol aránylag gyengébb a téli hideg; így Délországokból és Krímből, általában a Fekete-tenger mellékéről jelentenek sikeres ellentámadásokat és elhárító harcokat. A német felfogás egyetért az angol hivatalos nézetekkel, hogy Németország is Oroszországot, illetve Európát tekinti főhadszíntérnek; s külön nyomatékkal emelik ki a német megnyilatkozások, hogy változatlan eréllyel tart az offenzíva Anglia ellen is. Viszont az angol társadalom köreiben, még inkább a Csendes Óceánon annyira érdekelt Amerikában nagy idegességgel gondolnak a japán háborúra. Amerikának, sőt bizonyos mértékig Angliának is inkább főhadszíntere a Csendes Óceán, mint az orosz terület. Az angol gyarmatbirodalomnak erre felé eső részei, elsősorban a japán térfoglalástól igen érintett Ausztrália, bizonyos idegenkedéssel fogadják a londoni nézeteket. A csendesóceáni angol birtokok lakossága és kormányzata úgy érzi, hogy London kormányzata elhanyagolta a csendesóceáni birtokok védelmét s ma sem jár el kellő eréllyel a védelem fejlesztésében és kiépítésében.

Az orosz síkságon aránylag megmerevedett a szembenálló felek vonala. Kétségtelen, hogy a tél folyamán az oroszok nyugatabbra tették át a maguk védelmi vonalát és támaszpontjait, az elkeseredett küzdelem azonban változatlanul ott folyik a Szovjetunió belső területein. Ha Leningrád és Moszkva előtere most talán kevesebb szerepet játszik is a hadműveletekben, a Szovjetunió nyugati tájainak belső részein küzd most is a német hadsereg.

A német katonaság védelmi és elhárító harcával kapcsolatban a német diplomácia fokozott figyelemmel követi Anglia és a Szovjetunió megélénkült diplomáciai kapcsolatát, tárgyalásait. Mialatt Churchill Amerikában Roosevelttel tanácskozott a közös angolszász védelem megszervezéséről, jelentések érkeztek arról, hogy az angol és orosz kormányok képviselői Eden moszkvai tárgyalásain lefektettek bizonyos alapelveket Európa eljövendő háború utáni rendezéséről. Roosevelt és Churchill tanácskozásait is bizonyos deklaratív pontozatok követték, melyeknek jelentősége elsősorban szociális tartalmú s melyekkel kapcsolatban illetékes német részről rámutattak: ezek társadalmi eredményeit, helyesebben szólva kilátásait már úgyis megvalósította a nemzeti szocializmus. De a moszkvai tanácskozások fontossága sokkal lényegesebb. Itt nem történtek deklarációk, azonban nyilvánosságra jutott, hogy a Szovjetunió jelentős érdekeltséget kíván magának Európa középső, sőt nyugatibb területein is, a balti államokat újra magához akarja csatolni s nem idegenkednék a tengerszorosok kérdésének bizonyos rendezésétől. Ez utóbbi pont jelentős figyelmet keltett abban a semleges Törökországban, ahol most nemcsak a német, hanem az angolszász diplomácia is erőteljesen működik. Ezek a diplomáciai sürgések Németországban azt a katonai jellegű aggodalmat keltették fel, hogy Anglia és a

Szovjetunió szívesen vonnák bele Törökországot a háborúba, aminek a Balkánra természetesen nagy kihatása lehetne. Nyilvánvaló, hogy Törökország helyzete újra kérdésessé válik, mihelyt a távolkeleti események következtében a közkeleti állapotok is újra mozgásba jönnek. A tengely mindenestre mindent elkövet, hogy az események itt se találják készületlenül s hogy azonnal elhárítsa mindazokat az orosz és angol szuggesziókat, melyek Törökország számára netán kilátásba helyeznék a tengersizosok védelmét. A moszkvai tanácskozásoknak Németországban tehát mindenképpen jelentőséget tulajdonítanak s azt tartják, hogy Anglia ily módon kiszolgáltatná a művelt Európát a Szovjetunióknak; Németországnak tehát Európa érdekében kell elhárítani ezt a veszedelmet. Az angol-orosz tanácskozásokban így annak megerősítését látják, hogy Németország az Európán kívüli hatalmasságokkal szemben valóban Európáért harcol.

Angliában ezalatt változatlan figyelemmel követik az oroszországi hadieseményeket. De ugyanezkor nem felejtik azt sem, hogy Németország készen áll az új nagy tavaszi támadásra... Az angol kormányzat és az angol társadalom egyre szorosabbra fűzi a Szovjetunióval való kapcsolatokat és ezekhez a kapcsolatokhoz igen erős szálakkal fűződnek hozzá a londoni emigráns kormányok is. Így nemcsak Benes, volt csehszlovák elnök környezete vesz részt a Szovjetunióval kapcsolatos európai tervek kidolgozásában, hanem a lengyel emigráció is. Az angol társadalom — írják a jólétesült német helyek — ezalatt a Szovjet javára nagy érzelmi átalakuláson megy át s a bolsevizmus iránti rokonszenv már a hadseregben is elterjedt. Az angol társadalom bolsevizmus-barát rokonszenvének élesztésében igen nagy szerepe van a volt moszkvai angol nagykövetnek, Crippsnek, akiről soká azt tartották, hogy tagja lesz az angol háborús kabinetnek. Azonban úgy látszik, hogy az angol kormányzat és társadalom vezető körei mégsem óhajtának egy teljes európai és angliai társadalmi-hatalmi eltolódást a bolsevizmus irányában... Maga Churchill is inkább Amerika javára szeretné megoldani a kérdéseket. Nyilvánvaló, hogy az angol kormányzat bizonyos fenntartásokkal viseltetik a Szovjetunió irányában s arról is volt már szó, hogy Eden moszkvai látogatását rövidesen követi Molotov népbiztos londoni útja, melynek az lenne a feladata, hogy az angol és szovjet orosz diplomaták az európai rendezés feletti megegyezés útjából az akadályokat elhárítsák. Cripps helyzete megrendült s nem lett tagja a háborús kabinetnek. Ám annál nagyobb a társadalmi jelentősége, mert mindenképpen a Szovjetunió melletti állásfoglalásra, továbbá az angliai társadalmi átalakulás fokozatos előkészítésére akarja rábírní az oroszok iránt ma úgyis rendkívüli hajlandósággal rendelkező angol társadalmat. Németország mindenestre az angliai bolsevizmus előkészítőt látja Crippsben, Cripps munkáját pedig úgy tekinti, mint amely világosan igazolja azt: miért kell Németországnak egyszerre harcolnia Európáért Anglia és Oroszország ellen.

Az orosz front némely jelenségei bizonyos optimizmussal töltötték el a távolkeleti helyzet miatt joggal aggódó angol közvéleményt. Ezek mellett azonban főként az afrikai hadihelyzet alakulása adott okot a legtöbb bizakodásra. Az angol erők valóban előretörtek egy darabig, utóbb azonban a Rommel tábornok vezetése alatt álló egyesült olasz-német páncélos seregeknek sikerült nemcsak visszautasítaniok ezt az előretörést, hanem egyúttal figyelemreméltó győzelmet is aratniok. Az angol politikai élet és társadalom kellemetlen beismerésekkel fogadta az északafrikai változásokat s azt tartja, hogy az angol offenzívából hiányzott a megfelelő előkészület. Viszont Németországban és Olaszországban nagy elégtétellel vették tudomásul az afrikai előretörést s az afrikai harcok értékes eredményeit úgy tekintik, mint a hideg orosz hadszíntéren beállott változások méltó kompenzációját.

Anglia mellett Amerika is élénken figyelte az északafrikai háborút. Ugyanis Amerikában változatlanul él az a felfogás, mely szerint adott alkalommal megfelelő angolszász seregnek kell partra szállania Afrika középső tengerpartjain, hogy azután innen törjön elő a tengelyhatalmak északafrikai állásai felé. Amerikában és Angliában ezért tulajdonítanak akkora jelentőséget a gaullista haderők középafrikai és belfrikai helyzetének: ezeknek a csoportoknak az a hivatásuk, hogy a nagy angolszász expedíció idejéig tisztázzák a kérdéses területeken a helyzetet; ugyanez lenne a kötelességük az Egyiptom határaitól nyugatra tört angol erőknek is, ha a német-olasz ellenállás időről-időre nem keresztezte volna az elhamarkodott stratégiai gondolatokat. Ezek miatt az afrikai szándékok miatt fogadott akkora idegességgel és érdeklődéssel bizonyos délafrikai szabotázhíreket az angolszász közvélemény; Németország viszont annál éberebben követi a régi búr gondolat esetleges újjáéledését.

Az afrikai helyzet bonyolultságához még hozzájárult az egyiptomi kormányválság. Nyilvánvaló, hogy az Egyiptom határaihoz közel lejátszódó német-angol küzdelem rengette meg e vezető arab-afrikai ország eddigi politikai állapotait. Az egyiptomi kormányválságot követő mozgalmak során a nacionalista és függetlenségi wafd-párt került kormányra és vezetője, Nahasz pasa lett a miniszterelnök. Ez a fordulat kétségtelenül nem érintheti kellemesen Angliát; bár ugyanekkor éppen a függetlenségi politika túlzó híve, Nahasz pasa volt az, aki megkötötte az Egyiptom függetlenségét biztosító, de ugyanekkor az angol haderőknek bizonyos fontos támaszpontokat biztosító 1936-os angol-egyiptomi szerződést. Sőt némely híradások még arról is beszéltek, hogy Nahasz pasát éppen az angol rezidens fellépése segítette kormányhoz. A Közelkelet nyilvánvalóan nem fogadhatja érdektelenül és érzéketlenül a Távolkelet óriási változásait; hiszen ezek tovább hullámszerűen India felé s hatásuk máris ott gyűrűzik Délel-Európa bejáratánál. A tengelyhatalmak diplomáciája máris élénken érdeklődik az arab kérdés iránt; azelőtt is éber volt az a figyelem, melyet Berlin és Róma az arab kérdés angol vonatkozásainak szentelt, a mostani arab-német-olasz megbeszélések azonban sokkal több feltételezésre adhatnak okot, — az Izlám hatalma kiterjed Indián túl is, egészen a maláji szigetekig, — ezeknek lakossága részben mohamedán hitű és igen lényeges az a probléma, mint fogadja a mohamedán maláji lakosság az angolszászellenes japán térhódítást.

A közeli és távoli Kelet eseményei így fonódnak egymásba. A fejlődés mindenesetre komoly aggodalmakat ébreszthet a fehér ember további ázsiai vezető pozíciója iránt, melyet ezeken a területeken a tengerjáró népek, elsősorban az angolok és hollandok képviseltek. A közeli és távoli Kelet mozgalmi közléről veszélyeztetik az angoloknak még békében lévő birtokát, a birodalom legfontosabb részét, Indiát. Máris észlelhetők bizonyos nacionalista megmozdulások Indiában, habár ugyanekkor az is nyilvánvaló — amint ezt a szélsőséges indiai nacionalista politikusok is kifejtették, — hogy a hindu függetlenségi törekvések korántsem jelentik az árja fajtól különböző mongol faj, tehát a japánok gazdasági törekvéseinek való alávetését. Az angol uralom két évszázada óriási ipart és mezőgazdaságot teremtett Indiában s ezzel kapcsolatban felnőtt az az óriási hindu proletariátus is, melyet Anglia gazdaságpolitikája a legközelebből érdekel s amely épp az angol gazdaságpolitika következtében nem emelheti életszínvonalát. Gandhi ennek a hindu proletariátusnak vezető képviselője. A hindu nacionalizmus proletárjellege volt az, amely annakidején feljogosította Lenint arra a várokozásra, hogy a szovjetország forradalom megszervezheti magának az angolgyarmati imperializmus ellenében a hindu milliókat. A hindu nacionalizmusnak tehát az a leglényegesebb követelménye, hogy a hindu ipar és a

nagyiparilag űzött indiai mezőgazdaság átmenjen az óriási földterület lakosságának birtokába s a gazdasági termékek haszna és feldolgozása — ez is igen lényeges ellentét — ne oszljék meg London és India között. Ugyanekkor viszont a modern nagyipari országgá emelkedő s éppen nagyipari lendületével hódító Japán, mely olyan ritka tökéletes szervezetben foglalta össze a modern industrializmust és az ősi katonai-hűbéri hagyományokat, arra törekszik, hogy sajátmagát tegye meg egész Kelet ipari gócpontjává. A keleti tengeri szigetvilág szolgáltatója a nyersanyagot, a japán szigetek lennének viszont a gyáripár székhelye s a japán nép, mint valami új iparizáló és katonai arisztokrácia uralkodnék a csendes óceáni és maláj i szigetvilág fölött. Nem kétséges, hogy ezen a ponton bizonyos különbségek fedezhetők fel a japán és a hindu álláspont között. De ugyanekkor az sem kétséges, hogy a hindu nacionalizmus, miután nem sikerült eddig Angliától elérnie India annyit követelt domíniumi állását és önkormányzatát, amely törekvés ellen az angolok sikerrel vonultatták fel a kisebb-nagyobb hindu részfejedelemségek abszolútista politikáját — most már igen közlelől számol a japáni haderők eredményeivel.

India helyzete sem biztos az események következő szakaszában. A japánok ugyanis rendkívül extenzív hadviselést folytatnak s mindenütt arra törekszenek, hogy a partvidékeket birtokukba vegyék s így hatálytalansítsák az angolok és amerikaiak tengeri erejét. A japán hódítás eddig mindenütt a tengerparti sáv mentén haladt. Kína ennek a terjeszkedésnek köszönheti, hogy belső területei érintetlenek maradtak. Ugyanekkor viszont ez a tengerparti japán térnyerés nemcsak hogy teljesen körülzárta Csangkaisek marsall területeit, hanem már-már ott áll az angolok indiai birtokai előtt. A japánok előbb a francia Indokína kormányával kötöttek előnyös katonai és gazdasági szerződést, utóbb pedig az angol-amerikai-japán ellenségeskedés megkezdésekor azonnal átlépték Sziám határait, majd meg ennek a túlzott lojalitással angolbarátnak mutatkozó országnak kormányával olyan katonai szerződést létesítettek, hogy most már a sziámi hadsereg japán vezetés alatt tör előre Anglia burmai birtoka felé. Midőn szemlénket zárjuk, az egyesült sziámi-japán haderő Burma fővárosát, Rangunt fenyegeti. Burma rendkívül fontos védőfala kelet felé Anglia indiai birtoklásának. Hiszen Rangun hatósugarából a rendkívül mozgékonyssággal s eréllyel fellépő japán repülőgépek már-már veszélyeztetik Kalkuttát s az összes indiai támaszpontokat. Ezeken a pontokon teljesen készületlenül találta Angliát a japán támadás. Mint ahogy általában a távolkeleti területeken az angolszász és holland védekezés elsősorban is tengeri jellegű volt; senki sem gondolt ugyanis arra, hogy a japánok ilyen messzire kiterjedő szárazföldi akcióra képesek. Japán igen extenzív hadviselésének ez is egyik célja: nemcsak, hogy sakkban akarja tartani Anglia indiai birtoklását, miközben az ázsiai népek felszabadításának nagy jelszavával operál a japán ipar terjedésének érdekében, hanem egyben el is akarja szigetelni a kínai ellenállást s ezt az elszigetelést a leghatásosabban Burma felől hajthatja végre. Ugyanekkor az angolok is számítanak Kínára s szívesen felhasználnák Csangkaisek marsall seregeit a japánok ellen, de most már a maláj és burmai hadszíntereken. Nyilván ezeknek a terveknek szolgálatában állott Csangkaisek marsall mostani delhii látogatása, midőn az indiai alkirályal és szakértőivel fontos megbeszéléseket folytattak az angolszász fegyverszállítás, Kína és Anglia kölcsönös megsegítése ügyeiről.

Szingapúr meghódításának mérhetetlen jelentőséget tulajdonítanak a berlin-róma-tokiói háromszög államai. Hangoztatják, hogy a maláj fél-sziget és a szingapúri támaszpont birtokában most már Japán korlátlanul uralkodhatik a csendesóceáni és maláj szigettengeren, elvághatja Amerika és Anglia közvetlen összeköttetését, magáévé teheti a hollandindiai szige-

teket s uralkodó állásra tehet szert még India bejárata fölött is. Szingapúr elfoglalása, mint általában az egész maláji háború különösen a veszélyeztetett Ausztrália fehér lakosságában váltott ki kínos érzelmeket. Az ausztráliai kormányzat most az egész szigetet nagy katonai táborrá alakítja át, meggyorsítja a fegyverkezés ütemét, a hadsereget új lábra állítja, hiszen joggal kell félnie a japán partraszállástól.

Az angolszász hatalmak még egyben bizakodnak. Miután a japánok már Borneón, Celebeszen partraszállottak s e szigeteken javában folynak az előkészítő harcok, azalatt a hollandindiai Jáva lett a védelem s az új fegyverkezés középpontja. Wavell tábornok itt tartja főhadiszállását, itt csoportosítják a védelem új eszközeit és lehetőségeit. A japán tengeri erő szintén felvonult, hogy eldöntse e szigetek sorsát. A makasszári szorosban azonban a japánok találkoztak az egyesült ausztráliai-holland-angol-amerikai hajóhaddal, nagy tengeri csata fejlődött ki, melyet jelentőségében Skagerrakhoz hasonlíthatnak. Japán a jövőben is ébren fenntartja tengeri szándékait, azonban inkább kisebb egységekkel operál s nem folyamodik nyíltan a konvojrendszerhez; inkább apró, de számos rajokban küldi előre a szigetekre szárazföldi osztagait és ejtőernyőseit. Az angolok és amerikaiak viszont igyekeznek kiküszöbölni a csorbát, amit hajóhadaik anyagiakban és tekintélyben szenvedtek a japán támadás első éjszakáján.

A keleti főhadiszíntér a maláji félsziget volt s a maláji szigetvilág. Holott nem itt indult meg először a japán támadás. Csak az angoloknak a szárazföld felőli gyengesége vonta errefelé a japán hadvezetés erőfeszítéseit. Az első támadás a Fülöp-szigeteken indult meg s a maláji félsziget és Szingapúr tragédiája előtt itt volt a keleti főhadiszíntér. A japánok itt igen jelentős eredményeket értek el; extenzív figyelmük azonban utóbb másfelé fordult. Úgy hogy most a Fülöp-szigetek hadihelyzetében bizonyos állandósulás, stagnálás tapasztalható.

Amerika csendesóceáni politikájára és hadviselésére is ugyanaz vonatkozik, ami Anglia helyzetére: a presztízsnak itt is túlzott jelentőséget tulajdonítottak s most ennek árát fizetik. A csekély hadászati előkészület nem volt elég a japán támadás elhárítására és viszonzására. A támaszpontok és állomások túlságosan messzi is fekszenek az amerikai szárazföldtől, s így az utánpótlás, illetve a meglévő és harcban álló erők biztosítása, táplálása igen nehéz. Amerika joggal fél attól, hogy a csendesóceáni és maláji kérdések megoldása után, vagy már azalatt is a japán tengerészet, repülés és hadvezetés figyelme az amerikai szárazföld felé fordul. Ez a fenyegetés nagyon is kézenfekvő, hiszen Japán igen élénk kereskedelmi forgalomban állott a délamerikai államokkal. S a tengelyhatalmaknak is régi érdekeltségeik vannak Délamerikában; vannak bizonyos délamerikai társadalmi és gazdasági rétegek, melyek közélről rokonszenveznek a tengelyhatalmak és Japán angolszászellenes szándékaival.

Az Únió most egyesíteni akarja az egész amerikai szárazföldet. Közös vezetés alá akarja hozni a hadi, gazdasági és politikai tényezőket. Egységesen akarják szembeállítani az amerikai kontinentet Japánnal és a német s olasz vezetés alatti Európával. Erre szolgált az összes amerikai államok rio de janeirói tanácskozása. Sumner Welles szerepelt Roosevelttel megbízottjaként. Az értekezlet határozatot fogadott el a tengelyhatalmakkal való diplomáciai viszony felfüggesztéséről, a nemhadviselőknél tekintendő államokhoz való viszonyról, a gazdasági és katonai organizációk egységesítéséről és egyeztetéséről. Ám a kollektivitás, a közös és egyhangú fellépés elve meghiúsult s ezt elégtétellel emelték ki a berlini kommentárok: a hosszú partjait féltő Csile, a gazdag és független Argentínával egyetemben nem volt hajlandó olyan messzire elmenni, mint ezt az USA kívánta. Argentínát később némileg

elszigetelték s Csilében nem sokkal a konferencia után belpolitikai válság következett; az az ország különben is otthona volt eddig is a spanyol polgárháború menekültjeinek; most a népfront került ott uralomra, népfrontos elnököt választottak s az új csilei kormányzat csatlakozott az angolszászok törekvéseihez. A konferencián az USA-hoz és a délamerikai államokhoz egyformán közelálló Brazília töltött be közvetítői szerepet, míg Mexikó és a középamerikai államok feltétel nélkül az Üniós hívei voltak. Az USA-nak a maga gazdasági, szellemi és katonai fölényével sikerült elérnie a délamerikai szegényebb s jóval gyéresebb lakosságú államok vezetését. Az USA-ban s Angliában is mindenkor élénken élt a félelem, hogy a rendkívül kedvező délamerikai gazdasági lehetőségeket Németország, illetve Olaszország kihasználja a maga javára; hiszen míg az első világháború előtt az északamerikai export és tőke kevesett érdeklődött — saját nagy feladataival telítetten — Dél-amerika iránt, addig ott Angliát is alaposan háttérbe szorítva uralkodott a német ipari kivitel. A nemzetiszocialista Németország vissza akarta szerezni a háború előtti német export vezető szerepét; de így felébresztette a most már világméretekben gondolkozó amerikai gazdaság féltékenységét. Ezek azok a motívumok, amelyek miatt az USA és Anglia Délamerikából minden más gazdasági és politikai tényezőt ki akar szorítani, — hiszen a tengelyhatalmak ottani gazdasági munkássága nyilvánvaló politikai következményekkel járt eddig is. Az amerikai kontinens egységesítése, az USA-val s rajta át Anglia hadi céljaival való kapcsolatba hozatala kétségtelenül egyike a legjelentősebb eseményeknek a háború mostani szakaszában. Német részről azonban rámutatnak, hogy mindez nem változtathat a háború további menetén. Hiszen a korlátlan győzelmi tudat beszél úgy Hitler kancellár, mint Göbbels miniszter újabb beszédeiből s nyilván az afrikai hadszíntér érdekeit és a győzelem céljait szolgálják Göring marsall római tárgyalásai, a magyar szolidaritás tényleges bizonyítékai s mellettük és fölöttük a német-olasz-japán szövetségi megegyezések rendszere.

Ugyanekkor pozitív módon értékelik német részről a magyar miniszterelnök nagyjelentőségű kijelentéseit, hogy az Oroszország elleni védelmi háborúban, mely egyben Magyarországnak s a magyar kormányzatnak is ügye, Magyarország számára elérkezik a cselekvés pillanata. Ribbentrop, Ciano, Keitel budapesti látogatásának jelentősége jól megmutatja Magyarország és a tengelyhatalmak kapcsolatának lényegét.

Csehországban helyreállították a normális állapotokat, új cseh kormány alakult, melynek egy német tagja is van, aki a gazdasági és munkaügyek tekintetében garanciája a birodalom és a protektorátus egységének. A téli meglegholmi-akció a csehek között is igen nagy sikerrel járt, írják elégtétellel a mai cseh és német lapok. A cseh nép méltányolja a német katonák küzdelmeit a keleti fronton. A mostani hivatalos cseh tényezők egyébként erélyesen elutasítják a londoni rádió izgatásait és Benesék zsidó-cseh emigráns klikkjének mesterkedéseit.

Végül igen érdekes nyugateurópai alakulások körvonalai bontakoznak ki. Portugália közeledést talált Spanyolországhoz, mivel léte és semlegessége számára az angol szövetség nem mutatkozik a mostani európai viszonylatokban teljes garanciának. Salazar és Franco találkozását élénken figyelik Vichy kormánya is; a három latin állam közeledése megnyugtató, békés pont a háborús Európában.

Norvégiában új rendezés felé haladnak az állapotok; már eddig is az egyetlen törvényes politikai szervezetnek Quisling pártját jelentették ki. Majd meg Quisling vezetésével új norvég kormányzat alakult, mely a tekintélyi és germán elv jegyében egyesíti magában a király, a parlament és a helyi autonómiák minden jogkörét. Németországban elégtétellel fogadják ezt az

alakulást, mely majd az új Európa elvei jegyében beilleszti a gemán népek közösségébe az új Norvégiát. Egyben megszüntették Svédországnak azt a szerepét, hogy a svéd diplomácia képviselte Berlinben a norvég érdekeket. A svéd sajtó kellemetlenkedő megjegyzésekkel kísérte a norvég változást s hangoztatta, hogy a tekintélyi elv összeegyeztethetetlen az északi népek gondolatvilágával. Német részről ezeket a nézeteket rendkívüli eréllyel visszautasították s egyben hangoztatták, hogy Svédország igen árt magának nem is nagyon titkolt angolbarát magatartásával. Ugyanakkor viszont enyhülés jeleit látják abban, hogy a svéd közvélemény bizonyos aggodással fogadja Cripps nagy orosz-barát propagandáját s félti Svédország jövőjét az európai rendezés orosz elképzelésétől.

GOGOLÁK LAJOS

A NEMZETI SZÍNHÁZ SZÁZ ÉVE

A SZÍNÉSZETTÖRTÉNETI kutatás célját és módszerét csak az utóbbi két évtized tudományos vizsgálódása tisztázta teljes világossággal. A pozitívizmus kora, amely a színészettörténeti kérdéseket először vetette fel, szellemi beállítottságánál fogva nem volt alkalmas arra, hogy ezt a sajátosságán bonyolult, sokrétűen összetett, szövevényes tudományágat módszerében tisztázza. A színházban, mint szellemi jelenségben a legkülönbözőbb elemek vetődnek elénk: színészi alakítás, drámai szöveg, díszlet, világítás, színpadi ruha és gépezet s mindezek mögött az író, a rendező és az igazgató tevékenysége. A műsorpolitika művészi és gazdasági vonatkozásai, a kritika és a közönség tetszése, mint irányító tényezők, a drámaíró látszólagos művészi és társadalmi különállásával, de mégis a színházhoz kapcsolódó szálaival, ezer kérdést ontanak a kutató elé. Hogyan is lehetett volna ezt a rendkívül heterogén, sokszínű és különböző törvények által irányított tényezőkből előálló jelenséget összefogni és megoldani olyan korban, amely a tudományos vizsgálódás végső célját az adattömegek felkutatásában, hitelesítésében és rögzítésében látta...

A pozitívista történettudomány a színészettörténetet mint az általános művelődéstörténet egyik kevésbé jelentős ágát fogta fel s míg egyrészt tárgyi adatait szárazon leltározta, addig szellemi vonatkozásait irodalomtörténeti és esztétikai kategóriákba erőszakolta. A jelenség belső szerkezete, sajátos élete és szellemi háttere egyáltalán nem érdekelte.

Csak a modern szellemtörténeti vizsgálódás tudott mélyebben rávilágítani a színészettörténet problémáira, csak az új tudomány próbálta a jelenség szerteágazó szálaait egységbe foglalni. De még a szellemtörténetnek sem sikerült volna megbirkózni ezzel a rendkívül nehéz feladattal, ha időközben más oldalról nem tisztázódnak a színjáték elemeinek összefüggései. Bármielyen furcsán hangzik ugyan, de a modern színészettörténet igen sokat köszönhet a világháború utáni színpadi szecesszió kísérleteinek, amely akarata ellenére nem művészi, hanem tudományos eredményeket hozott. Az ismeretelméleti színjátékok, a színpadnak drámai problémává való avatása, a pirandellizmus, az expresszionista és futurista próbálkozások művészi megoldások helyett tudományos eredményhez vezettek: a színjátszás ön tudatosításához. Ennek az egész kornak drámaírói, rendezői és színészi mozgalmait ma már nem vizsgálhatjuk művészi szempontból, hanem egy művészet önmegismerésére irányuló tudományos, esztétikai próbálkozásait kell látnunk bennük. Művészi eredményeket nem hoztak, de tisztázták az író és a színész